

Toplumcu Düşünce Enstitüsü Haftalık Değerlendirme Notu

Haftalık Değerlendirme Notu/ 221214
Hazırlayan: Mahir BÜYÜKYILMAZ

22 Aralık 2014

A) DÜNYA

A1) ABD Başkanı Barack Obama, ülkesi ile Küba arasında 1961 yılından bu yana kopuk olan diplomatik ilişkileri canlandıran ve 50 yıldır Küba'ya uygulanmakta olan ambargoyu yavaş yavaş kaldırmaya yönelik yeni bir dönem başladığını açıkladı. Normalleşme süreci ilk aşamada Havana'da bir büyükelçilik açılması ve 1963 yılında dönemin ABD Başkanı John F. Kennedy tarafından imzalanan ve halen geçerliliğini sürdüren ambargo kararname kapsamında ABD vatandaşlarına yasak olan adada bankacılık, ticaret ve seyahat alanlarındaki kısıtlamaların da kaldırılmasını öngörüyor.

A2) 2014 yılı Ocak ayında 115 dolar seviyelerinde olan Brent Petrol'ün varil fiyatının 2009 yılından bu yana en düşük seviyesine gerileyerek 59 dolara düşmesinin ardından Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) Bakanlar seviyesinde Birleşik Arap Emirlikleri'nde (BAE) toplandı. Abu Dhabi'de başlayan toplantının gündemini petrol fiyatlarındaki hızlı düşüş, bunun petrol üreticilerine etkileri ve sorunun nasıl üstesinden gelineceği teşkil edecek.

Toplantıda Suudi Arabistan, BAE ve Irak enerji bakanları tarafından yapılan açıklamalar bu ülkeler arasında ortak bir pozisyon bulunduğuna işaret ediyor. Yapılan açıklamalarda petrol fiyatlarındaki düşüşün küresel ekonomi için büyük yük teşkil edebileceği, bunun nedeni olarak da OPEC dışındaki bazı üreticilerin sorumsuz üretim yapmaları gösterildi. Örgütün petrol arzında kısıtlamaya gidilmemesi yönündeki kararının ise doğruluğunun ve bu ortak petrol politikasında herhangi bir siyasi etkinin olmadığı altı çizildi.

A3) ABD'nin, Venezuela'ya yönelik siyasi ve ekonomik yaptırım uygulama kararı almasının ardından uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch, ülkenin kredi notunun B'den CCC'ye indirildiği açıkladı. ABD'nin, üç aydan daha uzun süren ve binlerce kişinin göz altına alındığı, onlarca insanın hayatını kaybettiği hükümet karşıtı protesto eylemlerinin orantısız güç kullanılarak sert şekilde bastırılması ve ülkede yaşanan insan hakları ihlalleri nedeniyle yaptırım kararları aldığı bildirilirken, Fitch raporunda, karara gerekçe olarak, petrol ihracatçısı ülkedeki makroekonomik istikrarsızlığın, fiyatların son yılların en düşük seviyesine gerilemesiyle derinleşmesi gösterildi.

Raporda, Venezuela'nın düşük uluslararası rezervleri ve sınırlı dış finansman kaynaklarının, petrol fiyatlarındaki dalgalanmadan kaynaklanan şoklara karşı alınabilecek tedbirleri kısıtladığı belirtildi. Petrol fiyatlarındaki düşüşün devam etmesi durumunda ülkenin dış finansman pozisyonu ve döviz rezervlerinin daha çok zarar göreceği öngörüsünde bulunan kuruluş, bu durumun siyasi atmosferi de tehdit edebileceğini ön gördüğünü açıkladı.

B) BÖLGE

B1) Avrupa Birliği'ne (AB) üye 28 ülkenin liderleri, 2014 yılının son zirvesi için bir araya geldikleri Brüksel'de AB Komisyonu'nun ekonomiyi canlandırmak için teklif ettiği 315 milyar avroluk yatırım paketini onayladı. Zirve kararlarında, 2015-2017 dönemini kapsayan yatırım paketine üye ülkelerin yapacakları katkılara AB'nin bütçe disiplini denetiminde esneklik tanınacağı belirtildi. Gelecek yılın ortasında faaliyete girmesi planlanan yatırım paketinin finansmanı, AB ortak bütçesinden ve Avrupa Yatırım Bankası'ndan 21 milyar avro aktarılmasıyla sağlanacak. Avrupa Stratejik Yatırım Fonu (EFSI) olarak adlandırılan yatırım paketinde 21 milyar avroluk çekirdek sermayenin özel sektörün ve üye ülkelerin katılımıyla 15'e katlanması hedefleniyor.

B2) Avrupa Parlamentosu (AP) Filistin'in devlet olarak tanınması konusunda sembolik karar taslağını uzun ve sancılı tartışmalardan sonra oyladı ve Filistin'in tanınmasının prensipte desteklediği, ancak bu sürecin İsrail ve Filistin arasındaki barış müzakereleriyle bağlantılı olduğu şeklindeki metin kabul edildi. Buna ek olarak, Avrupa Adalet Divanı, Hamas'ı terör örgütleri listesinde tutma kararını kaldırdı ve örgütün yasal zeminde müzakere sürecinin resmi parçası olmasının önünü açtı.

AP'deki oylamanın sonucu sembolik önem taşıyor, Filistin'in devlet olarak tanınıp tanınmayacağı konusunda karar yetkisi ise ulusal hükümetlere ait bulunuyor. Oylamaya karşı İsrail açık olumsuz pozisyon adlı. İsrail Dışişleri Bakanlığı iki devletli çözüme giden yolun sadece iki taraf arasındaki müzakere sürecinden geçtiğini ve AP'de yapılan oturumunun müzakerelere yeniden başlanması fırsatına zarar verdiğini belirtti.

B3) Ürdün, İsrail'in Filistin işgalini 2017'ye kadar sonlandırmasını ve 1967 öncesi sınırlara çekilmesini talep eden Filistin taslak karar tasarısını BM Güvenlik Konseyi'ne resmen sundu. İsrail Başbakanı Netanyahu bu adımı ülkesine karşı girişilmiş diplomatik bir saldırı olarak niteledi ve kabul edilemez olduğunu belirtti. Kasım ayı sonunda Kahire'de gerçekleştirilen Arap Birliği dışişleri bakanları toplantısından Filistin sorununun nihai çözümü için BM nezdinde ortak girişimde bulunulma kararı çıkmıştı. Ürdün'ün adımının bu kararın bir uzantısı olarak gerçekleştiği değerlendirilmektedir. Her ne kadar ABD Dışişleri Bakanlığı taslak karar tasarısına yönelik öncül bir pozisyonlarının bulunmadığını açıklamış olsa da ABD'nin konuya ilişkin genel politik çizgisi itibarıyla BM nezdindeki bu girişime karşı çıkacağı tahmin edilmektedir.

B4) Suriye rejiminin Halep üzerindeki ablukası kuvvetlenirken, muhaliflerin dünyayla tek bağlantısı konumunda bulunan şehrin Kuzey çıkışı yönünde de Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) örgütünün saldırıya yönelik hareketliliğini arttırdığı kaydediliyor. Sahadaki durum -rejimin istediği hızda olmasa dahi- muhalifler aleyhine gelişme gösterirken uluslararası toplum kentte ateşkes ilan edilmesi için gayretlerini hızlandırmış durumda bulunuyor. AB Dışişleri Bakanları Konseyi aylık toplantısı ardından, BM'in hazırladığı plana destek açıklandı. BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura'nın muhalif gruplarla ateşkes için yaptığı görüşmelerin ardından, Şam'da Suriyeli yetkililerle bir dizi temas gerçekleştirilmiş, sunduğu yol haritası Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad tarafından üzerinde çalışılabilir bulunmuştu.

B5) İsrail, bugüne kadar açık denizlerinde yaptığı üçüncü büyük doğal gaz rezervi keşfini gerçekleştirdi. Bunun Akdeniz havzasında yapılan dördüncü büyük keşif olduğu tahmin ediliyor. Royee sahası İsrail sahillerinden yaklaşık 150 km uzaklıkta Kıbrıs ve Mısır karasuları sınırına yakın bir konumda bulunuyor ve 1.9 ile 5 trilyon metreküp arasında doğal

gaz rezervine sahip olduğu düşünülüyor. Sahada İsraili enerji firmaları olan Ratio'nun yüzde 70, Opportunity'nin yüzde 10, Fransız devlet elektrik şirketi EDF tarafından kontrol edilen İtalyan Edison şirketinin ise yüzde 20 hissesi bulunuyor.

B6) Katar ve Suudi Arabistan özel temsilcileri, 9 Aralık'ta Ek Riyad Anlaşması'yla aşılın Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) krizinin ardından, Mısır-Katar ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah Sisi'yle Kahire'de bir araya geldi. Mısır-Katar ilişkileri ve geniş bölge siyasi matematiği açısından önem taşıyan görüşme sonrasında Mısır Cumhurbaşkanlığı açıklama yaptı. Açıklamada Mısır'ın geçmişteki anlaşmazlıkların üzerine sünger çekmek ve Arap halklarının hedeflerini gerçekleştirecek ortak vizyonla hareket etmek için çabaladığı belirtildi.

Katar Emirliği'nden yapılan açıklamada da Suudi Arabistan'ın iki ülke arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesini amaçlayan girişiminin memnuniyetle karşılandığı ifade edildi. Katar'ın Mısır'la sağlam ilişkiler kurma yönünde isteğe sahip olduğu belirtildi.9 Aralık'ta Katar'ın başkenti Doha'da toplanan KİK liderleri Mısır Cumhurbaşkanı Sisi'nin siyasi programına tam destek kararı almıştı.

Bu ziyaret öncesinde, Nisan ayında teslim işinin ülkedeki siyasi belirsizlik nedeniyle askıya alındığı 10 adet Apache helikopterin, ülkeye yönelik ABD yaptırımlarının kaldırılmasını takiben teslim edildiğinin açıklaması geri planda yaşanan ve Washington yönetiminin Kahire'ye yönelik bakış açısını ortaya koymakta olan bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

B7) Ukrayna ordusu ve Moskova yanlısı ayrılıkçılar arasında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (OSCE) gözetiminde varılan Minsk Mutabakatı çerçevesinde 6 Aralık'tan itibaren geçerlilik kazanmış olan ateşkes kararına rağmen ülkenin doğusundaki çatışmalar devam ediyor. AB'nin Kırım ile her türlü ticareti yasaklamasının ardından Washington da harekete geçerek Rusya'ya yönelik baskısını artırma yoluna gitti. Başkan Obama tarafından onaylanan ek yaptırım kararnamesi, Kırım'a ürün, teknoloji veya hizmetlerinin ihracatının yanı sıra Kırım'dan ürün, teknoloji veya hizmetlerinin ithalatını ve Kırım'da yeni yatırım yapılmasını yasaklıyor. Kararname ayrıca, ABD Hazine Bakanlığı'na Kırım'da faaliyet gösteren kişi ve kuruluşlara karşı yaptırım uygulama yetkisi de veriyor. Rusya'ya yönelik kısıtlayıcı diğer bir adım da Kanada'dan geldi; bu kapsamda bazı Rus politikacılara ve Ukraynalı ayrılıkçılara yaptırım kararı alındı.

B8) Rusya Merkez Bankası (RMB) Ruble'de yaşanan serbest düşüşün önüne geçebilmek için faizlerde geleneksel olmayan 6.5 puanlık bir artışa gitti. Ruble'deki devalüasyon ve enflasyon riskini göz önüne aldığını açıklayan RMB, politika faizini bir hafta içerisinde çıkarttığı yüzde 10,5 seviyesinden yüzde 17'ye yükseltti. Bu faiz artırımını, Rusya'nın 1998 ekonomik krizinden bu yana gerçekleştirdiği en büyük faiz artırımını olarak da kayda geçti. Bir yandan düşen petrol fiyatları, diğer yandan da ekonomi üzerindeki baskısını artıran Batı yaptırımları arasında sıkışan Rus Rublesi ABD Doları karşısında Ocak ayından itibaren yüzde 50 değer kaybı yaşamış durumda bulunuyor.

C) TÜRKİYE

C1) 14 Aralık'ta emniyet güçlerinin Zaman Gazetesi ve Samanyolu Televizyonu'na yönelik gerçekleştirdiği operasyonlar uluslararası kamuoyunda (geçmişteki benzer durumların aksine) bu defa tepki ile karşılandı. ABD Dışileri Bakanlığı Sözcüsü Jen

Psaki tarafından konuya ilişkin yapılmış olan açıklamada, ABD'nin yakın müttefiki olan Türkiye'deki basın özgürlüğüne yönelik bu kısıtlayıcı girişimin yakından takip edildiği ve bu durumun ABD nezdinde endişe yarattığı ifade edildi. AB Dışişleri Bakanları aylık Genel İşler Konseyi Toplantısında 14 Aralık operasyonları ele alındı ve toplantının devamında gerçekleşecek AB Liderleri Zirvesi'ne aktarılmak üzere hazırlanan bildiriye Türk Hükümetine yönelik sert eleştirilerde bulunuldu.

Bu açıklamalara Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından sert tepki verildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın AB'yi eleştirel açıklamaları ve gerekirse Türkiye'nin AB müzakere sürecinden çekilebileceği yönündeki açıklamasının AB cephesinde Türkiye'ye ilişkin kaygıları daha derinleştireceği değerlendirilmektedir.

C2) Katar Emiri Temim bin Hamad Al Tani'nin Türkiye ziyareti sırasında iki ülke arasında askeri alanda işbirliği ve yüksek stratejik komite kurulmasını öngören anlaşmalar imzalandı. Ziyaretin ek ana gündem maddelerini ekonomik işbirliği, enerji konusu ve Suriye krizi teşkil etti. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Al Tani'yle gerçekleştirilen imza töreni sonrasında yaptığı açıklamada imzalanan anlaşmaların iki ülkenin birlikteliğine işaret ettiğini ve bölgeye yönelik stratejik bakış açısında iki ülke arasında bir ayrışmanın söz konusu olmadığını vurguladı.

SONUÇ - Değerlendirme ve Öneriler

- Katar-Suudi Arabistan-Mısır görüşmeleri bölge siyasetinde yeni bir dönemin kapısını aralayabilir. Katar'ın önceleri dışında pozisyon aldığı geleneksel Arap siyaseti bloğuna dönüş yapması ülkeyle stratejik hedefleri doğrultusunda bir ittifak oluşturmuş olan Türkiye'nin bölgedeki yalnızlığının derinleşmesine yol açacaktır.

- Bölgede işbirliği içerisinde olduğu önde gelen aktör olan İKBY ise Bağdat'la Aralık başında yapılan enerji paylaşımı anlaşması nedeniyle merkezi hükümete yaklaşarak Türkiye'ye olan ekonomik ve jeo-politik bağımlılığını aşağıya çekme şansı yakalamış durumda bulunmaktadır. Buna ek olarak İKBY, İŞİD karşısında almış olduğu açık pozisyon ve sahada koalisyon kuvvetlerine vermiş olduğu destek nedeniyle uluslararası alanda etki alanını genişletmektedir.

- İçerde, batı değerler sisteminden kopuş şeklinde yorumlanabilecek, demokrasinin kalitesi ve temel hak ile özgürlüklerin seviyesine dair endişe yaratan gelişmeler, bu gelişmeler karşısında uluslararası toplumdan gelen eleştirilerin çok sert karşılanması, ABD, AB ve küresel finans rejimi nezdinde Türkiye'nin imaj kaybı yaşamasına yol açmaktadır. Ekonominin dış kaynağa bağımlılığının en üst seviyede olduğu, özel sektörün kısa vadeli dış borç yükünün giderek ağırlaştığı bir dönemde Türkiye'nin içine düştüğü uluslararası yalnızlık ortamını uzun süre taşıyabilmesinin giderek zorlaşacağı değerlendirilmektedir.

- Yaşanılan ekonomik kırılganlıkların yanısıra, geliştirilen Çözüm Sürecinin şeffaflıktan uzak olarak yürütülmesi, sürecin görünen taraflarının birbirleriyle çelişen mesajları nedeniyle kamuoyu nezdinde güvensizlik yaratmakta olduğu açıktır. Toplumun geniş kesiminin sürece katılımının sağlanmamış olması ve bu konuda birbirlerin ayrılan farklı siyasi kutuplar arasında sağlıklı bir iletişimin hala kurulamamış olması, kalıcı bir sonuca ulaşılmasını ciddi ölçüde zora koşacaktır.